

แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรม
ในพุทธปรัชญามหายาน

THE CONCEPT OF BODHISATTVA AS AN ETHICAL FOUNDATION
IN MAHAYANA BUDDHIST PHILOSOPHY

พระวิเชียร เตียนอี (กาญจนไตรภพ)

Phra Wichien Tien Ee (Kanjanaatraipop)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: wattham57@gmail.com

Received May 22, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: December 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษา แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน 2) เพื่อศึกษาแนวคิดทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน 3) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์กันระหว่างแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์กับแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเชิงวิพากษ์ จากการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน เป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติในเรื่องพระโพธิสัตว์ ตามหลักธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญในช่วงแห่งการตั้งปณิธาน เพื่อเข้าถึงความเป็นพุทธะ ด้วยหลักแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน มีความสำคัญกับหลักธรรมพื้นฐานทั้งสองประการของอุดมการณ์โพธิสัตว์ คือ เรื่องความกรุณา และปัญญา ซึ่งความกรุณาและปัญญานั้นถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้ความสำคัญแก่การต่อสู้กับปัญหาที่ซับซ้อน โดยการใช้ปัญญาเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการกระทำอย่างมีสติ จะเห็นว่าอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญของแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน ซึ่งเป็นการนำมาปฏิบัติให้เกิดผลในทางศีลธรรม พระโพธิสัตว์ เป็นผู้ดำเนินชีวิตตามวิถีทางตามหลักแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายาน ตามแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายานมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธปรัชญามหายาน; พระโพธิสัตว์; พื้นฐานทางจริยธรรม

Abstract

This research article is a study. The concept of the Bodhisattva as an ethical foundation in Mahayana Buddhist philosophy. It has three objectives: 1) to study the concept of the Bodhisattva in Mahayana Buddhist philosophy 2) to study the ethical

concepts in Mahayana Buddhist philosophy 3) to analyze the relationship between the concept of the Bodhisattva and the ethical practices of Mahayana Buddhist philosophy. This research employed the qualitative research methodology done by critically studying documents, texts and related research works. From the study it was found that the concept of a bodhisattva in Mahayana Buddhist philosophy It is the main concept of the Bodhisattva practice. According to the principles that Bodhisattvas must practice during the period of determination. To reach Buddhahood with the ethical concepts of Mahayana Buddhist philosophy There is emphasis on the two basic principles of Bodhisattva ideology: compassion and wisdom. Compassion and wisdom were developed to be important in grappling with complex problems. By using intelligence to find solutions to problems that arise and acting consciously. It can be seen that the ideology of the Bodhisattva is an important goal of the ethical concept of Mahayana Buddhist philosophy. Which is a practice that produces moral results. A Bodhisattva is a person who lives according to the ethical principles of Mahayana Buddhist philosophy. According to the concept of the Bodhisattva as the ethical foundation of Mahayana Buddhist philosophy throughout the present.

Keywords: Mahayana buddhist Philosophy; Bodhisattva; An ethical foundation

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาของแนวคิดหลักทางพุทธปรัชญามหายานที่เชื่อว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างล้วนมีพุทธภาวะเป็นพื้นฐานแห่งชีวิต พุทธภาวะจึงเป็นศักยภาพหรือความสามารถของสรรพสัตว์ที่จะพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้น จนสูงสุดถือเป็นความสามารถของสรรพสัตว์ในการเดินทางเข้าถึงความเป็นพระพุทธเจ้าหรือภาวะแห่งพุทธะซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมอันประเสริฐที่หลากหลาย ศักยภาพหรือความสามารถนี้ถือเป็นมิติหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ที่พร้อมจะก่อให้เกิดความเข้าใจต่อความจริงอันเป็นอมตะ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2548) พุทธภาวะจึงเป็นเงื่อนไข ที่ทำให้การตระหนักรู้ในสัจธรรมทางศาสนาหรือในทางปรัชญาไม่สูญหายไปจากโลก และเชื่อว่าศักยภาพดังกล่าวมีอยู่อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน เพียงแต่สรรพสัตว์บางส่วนที่ยังมีอวิชชาปิดบังทำให้ไม่อาจที่จะเข้าถึงธรรมชาติแห่งพุทธะที่มีอยู่ภายในได้เท่านั้น หากผู้ใดทำลายอวิชชาที่เป็นเสมือนความมืดที่ปิดบังธรรมชาติแห่งพุทธะนี้ออกไปด้วยปัญญาหยั่งรู้ธรรมชาติแห่งพุทธะแล้วก็จะได้พบกับความบริสุทธิ์แห่งจิตนี้เข้าถึงความเป็นพุทธะอย่างเท่าเทียมกัน

พุทธศาสนามหายานที่เชื่อว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายต่างล้วนมีพุทธภาวะเป็นพื้นฐานแห่งชีวิตนี้ จึงทำให้ทุกชีวิตต่างก็โอกาสที่จะพัฒนาตนให้เจริญขึ้นเป็นพุทธะได้ เพราะสรรพชีวิตล้วนมุ่งสู่ภาวนานิพพานอาจจะช้าบ้าง หรือเร็วบ้างแตกต่างกันไปก็นับเป็นเรื่องธรรมดา แต่ถึงกระนั้นทุกชีวิตจะมีจุดสุดท้ายที่ต้องดำเนินไปสู่ภาวะอันเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตเช่นเดียวกันนั่นก็คือความเป็นพุทธะจากหลักการนี้ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่ถูกละเลยเป็นแนวคิดเบื้องต้นที่สำคัญของการที่

นำไปสู่ความเป็นพุทธดังกล่าว จึงทำให้มีจำนวนของพระโพธิสัตว์ที่จะเป็นผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตมากมายจนท่านเปรียบเทียบกับมีจำนวนมากกว่าเม็ดทรายในท้องทะเล และการที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ได้นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการตั้งปณิธานเพื่อที่จะบำเพ็ญบารมีมุ่งเน้นในการช่วยเหลือหรือขนสรรพสัตว์ให้พ้นจากวัฏฏะสงสารที่เต็มไปด้วยความทุกข์อย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งการตั้งปณิธานดังกล่าวจะต้องแน่วแน่ว่า “ตราบใดที่สรรพสัตว์ยังไม่หลุดพ้น พระโพธิสัตว์ก็จะไม่เห็นแก่ตัวในการบรรลุปุทธภูมิแต่เพียงผู้เดียว จะยังคงช่วยเหลือและรอจนกว่าจะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายบรรลุปุทธธรรมทั้งหมดเสียก่อนตนจึงจะบรรลุนิพพาน” (ประทุม อังกูโรหิต, 2553) เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความสามารถในการตรัสรู้ ซึ่งต่างก็มีธาตุพุทธะอยู่ในตัวของมนุษย์ก่อนแล้ว จึงควรถือเอาการบรรลุปุทธภูมิเป็นอุดมการณ์สูงสุด การบรรลุปุทธภูมินั้นจะไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดวัย ไม่จำเป็นต้องถือบวช แม้เป็นฆราวาสผู้ครองเรือนก็สามารถที่จะปรารถนาและบำเพ็ญเป็นพระโพธิสัตว์ได้เช่นกันนับเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับสรรพสัตว์แทนการเป็นพระอรหันต์

ด้วยเหตุนี้ การที่จะบำเพ็ญตนเพื่อพระโพธิสัตว์ได้นั้นนอกจากที่ยึดมั่นกับปณิธานที่ตั้งไว้แล้ว จะต้องประกอบด้วยโพธิสัตว์มรรคาคือถือในจริยธรรมที่มุ่งเน้นในเรื่องความเมตตากรุณา (Compassion) ต่อสรรพสัตว์เป็นสำคัญ และจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบไปด้วยปัญญา (Wisdom) จากแนวคิดของจริยธรรมดังกล่าวได้ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีเชิงปฏิบัติ อาทิเช่น การงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์ การช่วยเหลือสังคมที่มีความเดือนร้อนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การดำรงชีวิตเมื่อคราวที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ เป็นต้น หรือหลักการเรื่องความเท่าเทียมกันของสรรพสัตว์จะเห็นได้จากการยอมรับว่าสรรพสัตว์ล้วนมีธาตุพุทธะอยู่ตัวซึ่งต่างก็มีความสามารถในการตรัสรู้ไม่ต่างกันสิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้แนวคิดของโพธิสัตว์นำเสนอออกมาให้เห็นชัดได้ว่าเป็นรูปธรรมโดยผ่านหลักการจริยธรรมของฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน จึงทำให้ถูกมองว่าการที่พระโพธิสัตว์เป็นผู้ที่ใช้ความเมตตากรุณาและปัญญาเป็นแกนหลักที่สำคัญในการช่วยเหลือสรรพสัตว์กลายเป็นจริยธรรมที่พระโพธิสัตว์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แม้จะมีหลักการอื่นนอกจากนี้อีกมากก็อาจถูกบดบังด้วยจริยธรรมที่ว่าด้วยความเมตตากรุณาและปัญญาจนกลายเป็นหลักจริยธรรมของฝ่ายมหายานในเชิงปฏิบัติไปในที่สุด

เมื่อมองอีกแง่มุมหนึ่งพุทธปรัชญามหายาน จะมีท่าทีต่อการให้ความสำคัญต่อแนวคิดเรื่องจริยธรรมโดยมุ่งที่ความเมตตากรุณาที่ประกอบด้วยปัญญาต่อสรรพสัตว์เป็นสำคัญมากกว่าจริยธรรมอื่นอาจเป็นเพราะพุทธปรัชญามหายานมองว่า การช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ได้เข้าถึงปัญญาแห่งการบรรลुถึงความเป็นพระพุทธเจ้าหรือพุทธภาวนานั้น ก็ไม่แตกต่างกับการช่วยเหลือสรรพสัตว์ด้วยจิตอันประกอบไปด้วยความเมตตากรุณา ด้วยเหตุนี้ ทำให้เกิดปัญหาเป็นประเด็นข้อสงสัยได้ว่า ระหว่างปัญญากับภุณานั้นสิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สูงกว่ากัน หรือสิ่งใดที่พระโพธิสัตว์จะต้องยึดมั่นให้มากที่สุดระหว่างที่บำเพ็ญตนเพื่อช่วยขนย้ายสรรพสัตว์ให้พ้นจากสังสารวัฏที่เต็มไปด้วย กองทุกข์นี้

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาเบื้องต้นเกี่ยวกับโพธิสัตว์มรรคาคือถือในจริยธรรมที่มุ่งเน้นในเรื่องความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์เป็นสำคัญพร้อมกันนี้การกระทำดังกล่าวจะต้องประกอบไปด้วยปัญญาจนได้กลายมาเป็นแนวคิดของจริยธรรมเชิงปฏิบัติที่สำคัญของฝ่ายมหายาน ผู้วิจัยจึงต้องการ

พิสูจน์ว่า “การบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์นั้นจะต้องยึดถือหลักจริยธรรมอะไรมากกว่ากันระหว่างความเมตตากรุณากับปัญญา” (ประทุม อังกูโรหิต, 2553)

ประเด็นพระโพธิสัตว์เสียสละความสุขตนเอง เพื่อผู้อื่น กรณีพระเวสสันดร (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 28 บรรทัด 6511-8340 หน้า 248-318, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แสดงถึงการมี เมตตาต่อสังคม การไม่สนใจว่าสังคมจะพิจารณาเรื่องดังกล่าวว่าเหมาะสมหรือไม่ แต่รรถถกถามองว่า การที่ทำอย่างนั้นเป็นภูมิปัญญาของท่านมากกว่าจะพิจารณาเรื่องเมตตาอย่างเดียวเพราะสุดท้ายแล้ว ทั้งลูกและภริยาก็กลับสู่เมืองและมีความสุขอยู่ดี

ดังนั้น งานวิจัยนี้จะวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบว่า แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายานในประเด็นหลักจริยธรรมว่าด้วยความเมตตากรุณาและปัญญาว่าจะมีความสำคัญมากกว่ากัน เมื่อได้วิเคราะห์ในประเด็นที่ต้องการแล้ว ก็จะสรุปและอภิปรายผลเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, สัทธรรมปุณฑริกสูตร, วัชรปรัชญาปารมิตาสูตกร, การินทวสูตร, กาลามาสุตตะ: เป็นหลัก และเอกสารทุติยภูมิที่มาจากกรวิเคราะห์ วิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาและวิเคราะห์แยกแยะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญกรุณาและปัญญาว่าพระโพธิสัตว์นั้นใช้หลักการกรุณาเป็นใหญ่อย่างเดียว หรือมีหลักปัญญาร่วมพิจารณาไปพร้อมกันด้วย เพื่อใช้อธิบายแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์และแนวทางการปฏิบัติทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน
3. สรุป และวิจารณ์เพื่อตรวจสอบและประเมินเหตุผลที่ใช้อธิบายแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์และแนวทางการปฏิบัติทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า การบำเพ็ญตนเป็นบารมีของพระโพธิสัตว์ จะมีลักษณะการบำเพ็ญธรรมเป็นระยะเวลานานมาก มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น โดยใช้ทาน ศีล ภาวนาเป็นอุปกรณ์เพื่อทำให้เกิด บุญกุศลและเพื่อความสุขของตนเองและของชาวโลก อาศัยฐาน ปรัชญา เพื่อเป็นการแสวงหาความหลุดพ้นและวิริยะ เพื่อเป็นกำลังในการบำเพ็ญธรรมะอื่นๆ อีกด้วยและที่สำคัญจะต้องเริ่มบำเพ็ญไปตามลำดับตั้งแต่ต้นจนถึงปลายสุดจะมีลักษณะเริ่มจากธรรมที่ง่ายที่สุดไปหาธรรมที่ยากที่สุด

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ข้างต้นนั้น เพื่อจะแสดงให้เห็นวิธีการและขั้นตอนการที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะปรารถนาที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวทางของพุทธปรัชญามหายานนั้นเป็นเช่นไร ประเด็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์นี้ อาจจะมีข้อคำถามเกิดขึ้นได้ว่า “เหตุใด? การบำเพ็ญบารมีจึงมีความสำคัญต่อการตั้งความปรารถนาในการเป็น พระโพธิสัตว์” จากข้อคำถามนี้ (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2557) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชีวิตของพระโพธิสัตว์ คือ ผู้จะมาตรัสรู้เป็นเรื่องราวชีวิตทางศีลธรรม จริยธรรม ดังนั้น การเน้นเรื่องการบำเพ็ญความดีเพื่อบรรลุสถานภาพที่สูงสุดนี้เองเป็นเหตุให้ประวัติในส่วนของอดีตของพระพุทธเจ้าสำคัญกว่าประวัติในชาติปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าศีลธรรมกำหนดประวัติมากกว่าที่แสดงประวัติจริงๆ ที่แฝงศีลธรรม ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดการวางระบบของการบำเพ็ญธรรมเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ธรรมะหมวดหนึ่งที่เรียกว่า บารมีหรือปารมีตา เมื่อบำเพ็ญบารมีเต็มบริบูรณ์แล้วบุคคลนั้นก็จะได้บรรลุโพธิญาณได้เป็นพระพุทธเจ้า”(ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2557)จากข้อสังเกตดังกล่าวนี้ เป็นการตอบคำถามดังกล่าวข้างต้นนั้นได้เป็นอย่างดีและทำให้เห็นถึงความสำคัญของการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะบรรลุเป้าหมายที่สำคัญสูงสุด คือ การเป็นพระพุทธเจ้าตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน อาจจะกล่าวได้ว่าการบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะต้องอาศัยการบำเพ็ญบารมีเหล่านั้นเท่านั้น

ลักษณะพระโพธิสัตว์ เป็นผู้ได้รับอภิเชกเทียบเท่ากับพระพุทธเจ้า สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและคุณลักษณะทั้งปวง เป็นผู้ได้รับขญาณความรู้ทั้งปวง ได้โพธิสัตว์วิโมกข์ 10 ประการ ได้สมาธิ อารมณ์ อภิญญาทั้งหมด มีรูปกายงดงาม มีรัศมีรุ่งเรือง ล่วงเขตแดนโลกทั้งปวง ล่วงเทวดาทั้งปวง เป็นผู้นำสัตว์ทั้งหลายให้เข้าไปสู่การบำเพ็ญบารมีตาของพระโพธิสัตว์ พระสาวก และพระปัจเจกพุทธเจ้า (Har Dayal, 1970) จากข้อความข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า คัมภีร์ทศภูมิสูตรนั้นนับเป็นคัมภีร์ที่แสดงความคิดเห็นเรื่องภูมิได้ครบถ้วนและเป็นระบบที่สุดในบรรดาคัมภีร์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ ภูมิของพระโพธิสัตว์สามารถแสดงการพัฒนาของพระโพธิสัตว์ได้ครบทุกแง่มุม ทั้งในด้านการบำเพ็ญธรรม ผลของการบำเพ็ญธรรมอันได้แก่อำนาจและหน้าที่ในแต่ละภูมิ เมื่อพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญภูมิธรรมทั้ง 10 ประการครบบริบูรณ์แล้ว ก็จะเป็นผู้มีคุณธรรมเทียบเท่ากับพระพุทธเจ้าและเหลือเพียงอีกชาติเดียวก็จะมาอุบัติตรัสรู้จนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโปรดสรรพสัตว์ต่อไป

สรุปจากเนื้อหา จึงทำให้ทราบได้ว่าพุทธปรัชญามหายานนั้นมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่พุทธภูมิด้วยการบำเพ็ญบารมียึดตามหลักของโพธิจริยาหรือโพธิสัตว์ธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมองได้ว่าอาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้แนวคิดการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์มีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของศาสนิกชนส่วนใหญ่ในบางประเทศ เพราะหลักการสำคัญของการบำเพ็ญบารมีก็คือการช่วยเหลือผู้อื่น การบำเพ็ญจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีผู้ให้ถูกช่วย เป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้คนส่วนมากชอบเพราะมีคนคอยช่วยเหลือในยามที่ตกทุกข์ได้ยาก มีคนคอยให้ความหวังในยามที่หมดสิ้นทุกอย่าง เป็นเสมือนที่พึ่งของสรรพสัตว์ทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้อาจจะจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ความเป็นพระโพธิสัตว์นั้นสูงกว่าความเป็นพระอรหันต์ในมุมมองของพุทธปรัชญามหายา

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พื้นฐานแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายานนั้นล้วนแล้วจะต้องอิงอาศัยปัญญาและเมตตากรุณา ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ก็อาจทำให้การปฏิบัติตามแนวทางจริยธรรมดังกล่าวอาจจะไม่มีสิ่งใดที่สำคัญมาเป็นแกนกลางได้ เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า หลักธรรมของฝ่ายมหายานส่วนมากจะสามารถจัดลงให้อยู่ในหมวดของปัญญาหรือไม่ก็

กรุณาได้ทั้งสิ้น จึงทำให้หลักปัญญาและกรณานั้นเป็นแกนกลางที่สำคัญของหลักธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในพุทธปรัชญามหายานซึ่งต่างก็มีลักษณะของอิงอาศัยซึ่งกันและกันที่จะสามารถผสมผสานและเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันไป ดังคำกล่าวที่ว่า “ จุดศูนย์กลางเรื่องทฤษฎีนั้นแสดงออกมาในหลักการเรื่องปัญญา ในขณะที่ทำที่เชิงปฏิบัตินั้นแสดงออกมาทางความคิดเรื่องกรุณา (compassion) มีการพูดกันเสมอว่า ปัญญาและกรณานั้นเป็นสองเสาหลักค้ำยันในระบบพุทธปรัชญาเปรียบเสมือนปีกทั้งสองของนก หรือล้อทั้งสองของรถ และการขาดหายสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสองสิ่งนี้ไปจะก่อให้เกิดการเสื่อมลงของจิตวิญญาณแห่งพระพุทธศาสนา (Nagao, 2000)

พระโพธิสัตว์ย่อมมีจิตไม่ห่างจากมหาเมตตา ไม่เว้นจากมหากรุณา มีจิตปณิธานมุ่งต่อสรรพญัตตาญาณอย่างลึกซึ้งเสถียรภาพ ไม่รู้เบื่อหน่าย จักไม่ได้หลงลืมคืนคลาย อนึ่งพระโพธิสัตว์ย่อมมุ่งแสดงธรรมสั่งสอนสรรพสัตว์ โดยมีบังเกิดความเบื่อหน่ายเอือมระอาใดๆ ย่อมปฏิบัติตนในสังคหวัตถุธรรมเป็นนिरันตร์ ย่อมอภิบาลรักษาพระสัทธรรมให้โรจนาภาคโดยจิรายุกาล มิเสียดายแม้กระทั่งชีวิตของตน (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2544) นอกจากนี้จะเห็นได้จากพระมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์ข้อที่ 18 ในมหาสุขาวตัญญูสูตร กล่าวว่า ณ เพลาที่ข้าพระองค์ได้บรรลุพุทธภาวะ หากว่าสรรพสัตว์ในโลกธาตุทั้งทั่วทิศที่มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาระลึกในข้าพระองค์อย่างแน่วแน่ ปราศจากจะไปปฏิบัติ ณ แดนของข้าพระองค์ และได้สดนามของข้าพระองค์แม้สิบครั้งถ้ายังมิได้ปฏิบัติ ณ แดนนั้นแล้วไซ้ ข้าพระองค์จักไม่ขอบรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เว้นแต่ผู้ที่ประกอบอนันตริยกรรมห้าและกล่าวร้ายทำลายพระธรรมอันประเสริฐ (ประทุม อังกูรโรหิต, 2553) จากทัศนะของนักวิชาการที่ผู้วิจัยได้นำมาเสนอนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ความหมายหลักของอุดมการณ์โพธิสัตว์ที่ปรากฏในฝ่ายพุทธปรัชญามหายานก็คืออุดมการณ์ที่กล่าวถึงผู้ที่ดำเนินอยู่บนหนทางแห่งการบรรลุธรรม ซึ่งจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ด้วยความเมตตากรุณาพร้อมกับพัฒนาปัญญาของตนให้เจริญอย่างสมบูรณ์ และโพธิสัตว์ ก็คือบุคคลที่ตั้งปณิธานจะบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อจะได้มีความสามารถเต็มที่ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ส่วนเป้าหมายปลายทางของโพธิสัตว์นั้นก็คือการเดินทางเข้าสู่พุทธภาวะที่เป็นพระนิพพานอันปลายของชีวิต แต่ด้วยจิตที่ประกอบด้วยความกรุณาเป็นพื้นฐานทำให้พระโพธิสัตว์นั้นมีหนทางปฏิบัติในการยุติการเข้าสู่พระนิพพานไว้นั้นก่อนเพื่อหันกลับมามุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ออกจากสังสารวัฏให้หมดเสียก่อนแล้วตนเองจึงค่อยบรรลุพระนิพพานตามไปในภายหลัง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะต้องเกิดจากมหากุศลจิตที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขตลอดไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 พระโพธิสัตว์นั้นจำเป็นจะต้องมีแนวทางในการปฏิบัติ ในการเดินทางตามทางของการกำจัดกิเลสในใจของตนเองให้ได้เสียก่อน ซึ่งการกำจัดกิเลสนี้ก็ได้อีกเส้นทางของเถรวาทหรือของ พระอรหันต์นั่นเอง ถ้าถือเอาตามทัศนะนี้อาจทำให้เข้าใจได้ว่า ผู้ที่ปรารถนาบำเพ็ญเป็นพระโพธิสัตว์นั้น จำเป็นจะต้องบำเพ็ญตนเพื่อกำจัดกิเลสในใจของตนเองให้ได้เสียก่อน แนวคิดเช่นนี้ย่อมขัดแย้งกับแนวคิดของการบำเพ็ญโพธิสัตว์ที่เข้าใจกันว่า ต้องมุ่งเน้นเสียสละช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ คอยช่วยขจัดปลดปล่อยความทุกข์โศกในโลกนี้จะไม่สนใจต่อการกำจัดกิเลสเพื่อที่จะบรรลุนิพพานด้วยเหตุนี้ ช่วงเวลาของการเป็นพระโพธิสัตว์จึงยาวนาน เพราะหากมองจากแนวทางการปฏิบัติ มีจุดประสงค์หลักของการบำเพ็ญ พระโพธิสัตว์ก็เพื่อต้องการที่จะบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งในอนาคตแล้วสามารถช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากกองทุกข์ได้ ซึ่งต่างก็เชื่อกันว่าผู้ที่

สามารถทำการช่วยขรรพสัตว์ออกจากสังสารวัฏนี้ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2544) ได้อย่างเต็มทีนั้นมีเพียงผู้เดียวนั้นก็คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการพัฒนาแนวคิดของพุทธปรัชญามหายานจากยุคแรกๆ ที่ต้องมุ่งทำตนให้บรรลุเสียก่อน ปรับเปลี่ยนมาเป็นการมุ่งเน้นในเรื่องของการเผยแผ่คำสั่งสอนไปสู่ประชาชนหมู่มาก เน้นการทำงานเพื่อสังคมเป็นสำคัญ ทำให้แนวคิดการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมอันเป็นความต้องการของศาสนิกชนส่วนใหญ่

ตามหลักอุดมการณ์โพธิสัตว์ การบำเพ็ญปรัชญาปารมิตา หรือปัญญาบารมีนั้นจะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้โพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีได้รับปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงตามสภาวะธรรมแห่งสรรพสิ่งกล่าวคือ กล่าวคือรู้แจ้งใน ปฏิจตมุปบาท ซึ่งเป็นการเข้าใจถึงภาวะการอิงอาศัยของสรรพสิ่งเพื่อเกิดขึ้นและดำรงอยู่ ฝ่ายมหายานเรียกภาวะการเข้าใจเช่นนี้ว่า การตระหนักรู้ในศูนย์தாகกล่าวให้ง่ายก็คือ การรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง พระโพธิสัตว์ที่เจริญด้วยปัญญาเช่นนี้ ย่อมที่จะมองสรรพชีวิตด้วยความเท่าเทียม เข้าใจแท้ถึงสภาวะธรรมที่แท้จริงของสรรพสัตว์ที่เวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ ผู้ตั้งรณพันทุกข์ โพธิสัตว์ตระหนักได้ว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายประกอบอยู่ด้วยศักยภาพทางปัญญาในการนำพาตนเองพ้นทุกข์พุทธปรัชญามหายานก็ไม่อาจที่จะแยกหลักการเรื่องปัญญาและความกรุณาออกจากกันได้ เพราะปัญญาเองก็ถูกนับเนื่องอยู่ในอุดมการณ์พระโพธิสัตว์ ตัวอย่างเช่น ในการบำเพ็ญบารมีที่ถือเป็นหลักจรรยาที่สำคัญของพระโพธิสัตว์ที่จะมุ่งสู่พุทธภูมิเป็นสิ่งที่พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญให้บริบูรณ์จึงจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้

โพธิสัตว์มีพื้นฐานอยู่ที่หลักการทางจริยธรรมอันสำคัญของฝ่ายมหายาน คือ แนวคิดเรื่องความกรุณา จึงทำให้การตีความบุญญาจึงสามารถที่จะสอดคล้องกับคุณค่าเชิงจริยธรรมได้ แม้จะมองว่าในความเป็นจริงชีวิตปราศจากแก่นสารที่เที่ยงแท้ ไม่มีรากฐานถาวร เพราะตกอยู่ภายในกฎไตรลักษณ์ แต่ในมิติของจริยธรรมจะมองว่า เพราะชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ปราศจากแก่นสารถาวร จึงจะต้องทำให้ชีวิตมีศักยภาพ สร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปได้เรื่อยๆ และด้วยความที่ชีวิตของสรรพสัตว์เป็นเช่นนั้น จึงทำให้ชีวิตของสรรพสัตว์รวมถึงพระโพธิสัตว์มีความสามารถที่จะพัฒนาไปในทางที่ดีได้ และด้วยความว่างของชีวิตจึงเปิดช่องให้เกิดการพัฒนา พระโพธิสัตว์เมื่อเดินทางมาถึงขั้นนี้ย่อมมองเห็นบุญญาทั้งในกรอบของความเป็นจริงและมิติทางจริยธรรมดังกล่าว และอีกส่วนหนึ่ง ความสำคัญของหลักการทางจริยธรรมในฐานะที่เป็นหลักการเรื่องความเมตตากรุณายังส่งผลให้โพธิสัตว์ทั้งหลายภายหลังได้บรรลุในปัญญาบารมีแล้วกลับปฏิเสธการเดินทางเข้าสู่นิพพาน เนื่องด้วยจิตกรุณาที่มีต่อสรรพสัตว์ จึงทำให้พระโพธิสัตว์หันหลังให้พระนิพพาน (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546) และเดินทางกลับมาสู่โลกแห่งอวิชชาอีกรอบเพื่อช่วยเหลือขรรพสัตว์ทั้งหมด ถึงแม้โพธิสัตว์จะคลุกคลีอยู่กับโลกที่ถูกมองว่าปกคลุมไปด้วยกิเลสทั้งหลาย แต่สิ่งเหล่านี้กลับไม่สามารถครอบงำจิตของพระโพธิสัตว์ได้อีกต่อไป นั่นก็เป็นเพราะพระโพธิสัตว์ได้ผ่านการฝึกฝนจิตจนสามารถที่จะสร้างเกราะกำบังทางปัญญาที่มากพอที่จะป้องกันจิตของตนได้นั่นเอง ด้วยการเกื้อหนุนแห่งหลักการแห่งจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายานเช่นนี้ มีผลทำให้ปณิธานของโพธิสัตว์ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์จะดำเนินไปได้ด้วยตัวเองและเป็นไปตามเหตุปัจจัยแห่งโลก ด้วยการตระหนักรู้ด้วยปัญญาและโอบอุ้มด้วยกรุณาอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ก็จักดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์ตามปณิธานของโพธิสัตว์ที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลวัตถุประสงค์ที่ 1 การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ จะมีลักษณะการบำเพ็ญธรรมเป็นระยะเวลานานมาก มุ่งเน้นเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น โดยใช้ทาน ศีล ภาวนาเป็นอุปกรณ์เพื่อทำให้เกิด บุญกุศลและเพื่อความสุขของตนเองและของชาวโลก อาศัยยาน ปรัชญา เพื่อเป็นการแสวงหาความหลุดพ้นและวิริยะ เพื่อเป็นกำลังในการบำเพ็ญธรรมะอื่นๆ อีกด้วยและที่สำคัญจะต้องเริ่มบำเพ็ญไปตามลำดับตั้งแต่ต้นจนถึงปลายสุดจะมีลักษณะเริ่มจากธรรมที่ง่ายที่สุดไปหาธรรมที่ยากที่สุด จากที่ผู้วิจัยได้อภิปรายเนื้อหาเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ข้างต้นนั้น เพื่อจะแสดงให้เห็นวิธีการและขั้นตอนการที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะปรารถนาที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวทางของพุทธปรัชญามหายานนั้นเป็นเช่นไร ประเด็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์นี้ อาจจะมีข้อคำถามเกิดขึ้นได้ว่า “เหตุใด? การบำเพ็ญบารมีจึงมีความสำคัญต่อการตั้งความปรารถนาในการเป็น พระโพธิสัตว์” จากข้อคำถามนี้ ประพจน์ อัครวิรุฬหการ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชีวิตของพระโพธิสัตว์ คือ ผู้จะมาตรัสรู้เป็นเรื่องราวชีวิตทางศีลธรรม จริยธรรม ดังนั้น การเน้นเรื่องการบำเพ็ญความดีเพื่อบรรลุสถานภาพที่สูงที่สุดนี้เองเป็นเหตุให้ประวัติในส่วนอดีตของพระพุทธเจ้าสำคัญกว่าประวัติในชาติปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าศีลธรรมกำหนดประวัติมากกว่าที่แสดงประวัติจริงๆ ที่แฝงศีลธรรมด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดการวางระบบของการบำเพ็ญธรรมเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ธรรมะหมวดหนึ่งที่เรียกว่า บารมีหรือปารมีตา เมื่อบำเพ็ญบารมีเต็มบริบูรณ์แล้วบุคคลนั้นก็จะได้บรรลุโพธิญาณได้เป็นพระพุทธเจ้า (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2557) จากข้อสังเกตดังกล่าวนี้ เป็นการตอบคำถามดังกล่าวข้างต้นนั้นได้เป็นอย่างดีและทำให้เห็นถึงความสำคัญของการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะบรรลุเป้าหมายที่สำคัญสูงสุด คือ การเป็นพระพุทธเจ้าตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าการบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะต้องอาศัยการบำเพ็ญบารมีเหล่านี้เท่านั้น

อภิปรายผลวัตถุประสงค์ที่ 2 พื้นฐานแนวคิดทางจริยธรรมของพุทธปรัชญามหายานนั้นล้วนแล้วจะต้องอิงอาศัยปัญญาและเมตตากรุณา ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ก็อาจทำให้การปฏิบัติตามแนวทางจริยธรรมดังกล่าวอาจจะไม่มีสิ่งใดที่สำคัญมาเป็นแกนกลางได้ เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่าหลักธรรมของฝ่ายมหายานส่วนมากจะสามารถจัดลงให้อยู่ในหมวดของปัญญาหรือไม่ก็กรุณาได้ทั้งสิ้น จึงทำให้หลักปัญญาและกรุณานั้นเป็นแกนกลางที่สำคัญของหลักธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในพุทธปรัชญามหายานซึ่งต่างก็มีลักษณะของอิงอาศัยซึ่งกันและกันที่จะสามารถผสมผสานและเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันไปด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “ จุดศูนย์กลางเรื่องทฤษฎีนั้นแสดงออกมาในหลักการเรื่องปัญญา ในขณะที่ท่าทีเชิงปฏิบัตินั้นแสดงออกมาทางความคิดเรื่องกรุณา (compassion) มีการพูดกันเสมอว่า ปัญญาและกรุณานั้นเป็นสองเสาหลักค้ำยันในระบบพุทธปรัชญาเปรียบเสมือนปีกทั้งสองของนก หรือล้อทั้งสองของรถ และการขาดหายสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสองสิ่งนี้ไปจะก่อให้เกิดการเสื่อมลงของจิตวิญญาณแห่งพระพุทธศาสนา นอกจากนี้จะเห็นได้จากพระมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์ข้อที่ 18 ในมหาสุขาวัตถุสูตร กล่าวว่า ณ เวลาที่ข้าพระองค์ได้บรรลุพุทธภาวะ หากว่าสรรพสัตว์ในโลกธาตุทั้งทั่วทิศที่มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาระลึกในข้าพระองค์อย่างแน่วแน่ ปรารถนาจะไปอุบัติ ณ แดนของข้าพระองค์ และได้สดนามของข้าพระองค์แม้สิบครั้งถ้ายังมีได้อุบัติ ณ แดนนั้นแล้วไซ้ ข้าพระองค์จักไม่ขอบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เว้นแต่ผู้ที่ประกอบอนันตริยกรรมห้าและกล่าวร้ายทำลายพระธรรมอันประเสริฐ (ประทุม อังกูรโรหิต, 2553) จากทัศนะของนักวิชาการที่ผู้วิจัยได้นำมาเสนอนี้ เมื่อพิจารณา

แล้วจะเห็นว่า ความหมายหลักของอุดมการณ์โพธิสัตว์ที่ปรากฏในฝ่ายพุทธปรัชญามหายานก็คือ อุดมการณ์ที่กล่าวถึงผู้ที่ดำเนินอยู่บนหนทางแห่งการบรรลุธรรม ซึ่งจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ด้วยความเมตตากรุณาพร้อมกับพัฒนาปัญญาของตนให้เจริญอย่างสมบูรณ์ และโพธิสัตว์ ก็คือบุคคลที่ตั้งปณิธานจะบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อจะได้มีความสามารถเต็มทีในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ส่วนเป้าหมายปลายทางของโพธิสัตว์นั้นก็คือการเดินทางเข้าสู่พุทธภาวะที่เป็นพระนิพพานอันปลายทางของชีวิต แต่ด้วยจิตที่ประกอบด้วยความกรุณาเป็นพื้นฐานทำให้พระโพธิสัตว์นั้นมีหนทางปฏิบัติในการยุติการเข้าสู่พระนิพพานไว้นั้นก่อน เพื่อหันกลับมาช่วยเหลือนำสรรพสัตว์ให้ออกจากสังสารวัฏให้หมดเสียก่อนแล้วตนเองจึงค่อยบรรลุพระนิพพานตามไปในภายหลัง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะต้องเกิดจากมหากุศลจิตที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขตลอดไป

อภิปรายผลการวิจัยที่ 3 เมื่อกล่าวถึงประเด็นเรื่องปัญหาและความกรุณาในระบบคิดของพุทธปรัชญามหายานแล้ว จะพบเห็นได้ในเนื้อหาของพระสูตรที่สำคัญ ๆ ของฝ่ายมหายาน ซึ่งแต่ละพระสูตรนั้นก็จะมีให้สำคัญระหว่างปัญญาและความกรุณาที่เท่ากันแม้จะกล่าวถึงควบคู่กันก็ตาม เช่น วัชรปรัชญาปารมิตาสูต จะกล่าวถึงหลักปัญญามากกว่าความกรุณา ส่วนวิมลเกียรตินิเทศสูตร กลับให้ความสำคัญของความกรุณามากกว่าปัญญา ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสแก่เหล่าพระโพธิสัตว์ที่เข้าเฝ้าว่า พระโพธิสัตว์ย่อมมีจิตไม่ห่างจากมหาเมตตา ไม่เว้นจากมหากรุณา มีจิตปณิธานมุ่งต่อสัพพัญญุตญาณอย่างลึกซึ้งเสถียรภาพ ไม่รู้จักได้หลงลืมคืนคลาย อนึ่งพระโพธิสัตว์ย่อมมุ่งแสดงธรรมสั่งสอนสรรพสัตว์ โดยมีบังเกิดความเปื้อนอายเอื้อมระอาใดๆ ย่อมปฏิบัติตนในสังคหวัตรธรรมเป็นนिरันดร ย่อมอภิบาลรักษาพระสัทธรรมให้โรจนาภาคโดยจิรายุกาล มิเสียดายแม้กระทั่งชีวิตของตน (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2544) การกล่าวถึงแนวคิดเรื่องความกรุณาในระบบคิดของพุทธปรัชญามหายานนั้นมีใช่เป็นเพียงทำให้เป็นภาพลักษณ์ที่สำคัญที่ดูโดดเด่นเท่านั้น แต่ได้นำมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อแนวคิดจริยธรรมของฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นแกนกลางที่สำคัญต่อระบบคิดทั้งหมดของฝ่ายพุทธปรัชญามหายานเองเลยทีเดียว นั่นก็อาจเป็นเพราะผลสืบเนื่องที่เกิดจากการที่ฝ่ายพุทธปรัชญามหายานเองที่นำเอาหลักการเรื่องความกรุณานี้มาเป็นพื้นฐานสำคัญให้กับแนวคิดด้านอื่นๆ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการบรรลุธรรม หรือแนวคิดเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติที่เป็นหนทางไปสู่เป้าหมายของอุดมการณ์สูงสุด

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 อัตลักษณ์พระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานจริยธรรม

พระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานจริยธรรมประกอบด้วย 1. พระโพธิสัตว์ประกอบด้วยปัญญามีลักษณะคือ ก. การตระหนักในศูนยตา ข. สรรพชีวิตด้วยความเท่าเทียม 2. พระโพธิสัตว์ประกอบด้วยกรุณามีลักษณะคือ ก. ช่วยเหลือชนย้ายสรรพสัตว์ทั้งมวล ข. กิเลสไม่สามารถครอบงำจิต 3. พระโพธิสัตว์ประกอบด้วยปัญญาและกรุณา มีลักษณะคือ ก. ปัญญาเป็นรากฐานของการตรัสรู้ ข. กรุณาเป็นรากฐานของการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ค. การช่วยเหลือสรรพสัตว์ต้องการทั้งปัญญาและกรุณา

สรุป

จากประเด็นการเกิดขึ้นของแนวคิดพระโพธิสัตว์นี้ มีการอธิบายขยายความเป็นการแสดงทัศนะไว้ ถึงแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์จะโดดเด่นมากและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในพุทธปรัชญามหายาน ในสมัยต่อมาเชื่อกันว่าต้นกำเนิดเรื่องพระโพธิสัตว์ เรื่องบารมีธรรมและสังฆกรรมอื่น ๆ อันเป็นอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์นั้น พุทธปรัชญามหายานได้รับมาจากหลักคำสอนของนิกายสรวาสติวาทและมหาสังฆิกะ และยังส่งผลเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวทางพุทธปรัชญามหายาน แนวคิดทางจริยธรรมในพุทธปรัชญามหายาน เป็นอุดมการณ์โพธิสัตว์ในทาง

จริยธรรมมีการให้ความสำคัญมากกับแนวคิดเรื่องความกรุณานั้น สามารถพิจารณาได้จากหัวข้อของหลักธรรมที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญไปเพื่อความเป็นพระพุทธรูปเจ้านับตั้งแต่แรกเริ่มในการเดินทางเข้าสู่เส้นทางสายธรรมเรื่อยไปถึงการปฏิบัติบำเพ็ญเพื่อบ่มงูสุพุทธภาวะ หากนับตามลำดับขั้นของการพัฒนาคุณธรรมของโพธิสัตว์ การตั้งโพธิจิต และจตุรปณิธาน 4 ประการของโพธิสัตว์ ถือว่าเป็นธรรมที่มาเป็นลำดับแรกเพราะเป็นการตั้งมั่นในจิตที่จะบรรลุเป็นพระพุทธรูปเจ้าเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ต่อจากนั้นจึงตามมาด้วยเนื้อหาและวิธีแห่งการปฏิบัติตนของโพธิสัตว์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1.1 พระโพธิสัตว์กับการการุณยฆาตในพุทธปรัชญามหายาน

1.2 ความเป็นพระโพธิสัตว์กับการกินมังสวิรัตินิพพานในพุทธปรัชญามหายาน

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. (2557). *โพธิสัตว์จรรยา: มรรคาเพื่อมหาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2544). *วิมลเกียรติคุณเทวศสูตร*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2548). *ปรัชญามหายาน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

ประทุม อังคุโรโรหิต. (2553). *พระมหาปณิธานของพระโพธิสัตว์ ข้อโต้แย้งทางปรัชญาของฉินรัน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553

เสถียร พันธรังสี. (2549). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). *พุทธศาสนมหายาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.

Har Dayal. (1970). *The Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature*. Delhi: Sundarlal Jain.

Nagao, G.M. (2000). *The Bodhisattava's compassion Described in the Mahayana-sutralamkara*. Honolulu: University of Hawai'i press.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2547). *อารยธรรมพระพุทธศาสนาในทิเบต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.